

BEHÇET NECATİGİL'İN “KİTAPLARDA ÖLMEK” VE PERCY B. SHELLEY'NİN “OZYMANDIAS” ADLI ŞİİRLERİNE POSTYAPISALCI BİR YAKLAŞIM

A POSTSTRUCTURALIST APPROACH TO BEHÇET NECATİGİL'S “DIE IN BOOKS” AND PERCY B. SHELLEY'S “OZYMANDIAS”

Öz

Yapısal dilbilimin kurucusu Ferdinand de Saussure dili bir göstergeler sistemi olarak incelemiştir. Gösteren ile gösterilen arasında keyfi bir ilişki olduğu tezinden hareket eden edebî yapısalcılık, göstergeyi tek bir anlama hapseder. İfadesini en güçlü biçimde Jacques Derrida ile bulan postyapısalcı yaklaşımda ise anlamın hiçbir zaman sabitlenemeyen yapısına odaklanılır. Anlam hiyerarşilerinin altının oyulduğu bu yaklaşımda edebî eserler bağlamında da metnin çok anlamlı yapısı söz konusudur. Hâkim bakış açısını empoze eden geleneksel, otoriter yazar figürünün konumunu da sorgulayan bu yaklaşım okur ve metin arasındaki ilişkiyi gündeme getirir ve anlamın üretilmesinde okurun çoklu bakış açısını ön plana çıkarır.

Bu bağlamda edebî metinler irdeledikleri sorunlar itibarıyla kanıksanmış hiyerarşilerin eleştirel okumalar sayesinde aşılmasına olanak tanır. Behçet Necatigil'in "Kitaplarda Ölmek" ve Percy Shelley'nin "Ozymandias" adlı şiirlerine bu açıdan yaklaşıldığında da her iki şiirin okuma sürecinin kendisini ve metnin ürettiği anlamları irdelediği; okurun ve yazanın rolünü sorguladığı görülür. Özellikle otoriter yazanın etkinliğinin devre dışı bırakılması her iki şiirin metin ve okumayla ilgili odak noktasıdır. Ele aldığı konu itibarıyla de okur, metin ve yazar ilişkisi etrafında gelişen bu şiirler okur merkezli bir okumaya olanak tanır. Bu çalışmanın amacı "Kitaplarda Ölmek" ve "Ozymandias" adlı şiirleri postyapısalcı yaklaşım eşliğinde inceleyerek söz konusu iki eserdeki metin ve okur arasındaki dinamiği ortaya çıkarmak; aynı zamanda şairin geleneksel, otoriter bakış açısının nasıl değişime uğradığını ve anlam hiyerarşilerinin nasıl yıkıma uğratıldığını tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: "Kitaplarda Ölmek", "Ozymandias", postyapısalcılık, metin, okur.

Abstract

Ferdinand de Saussure, the founder of structural linguistics, studied language as a system of signs. Literary structuralism, based on the thesis that there is an arbitrary relationship between the signifier and the signified, confines the sign to a single meaning. In the poststructuralist approach, which finds its expression most strongly with Jacques Derrida, it focuses on the meaning that can never be fixed.

In this approach, in which hierarchies of meaning are undermined, the multiplicity of the meaning in the texts is foregrounded. This approach, which also questions the position of the traditional, authoritarian figure of the author who imposes the dominant point of view brings the relationship between the reader and the text to the fore and the reader's multiple perspectives gains importance regarding the production of meaning. In particular, the disabling of the author's activity by the destruction of the traditional authoritarian figure is the focus of both poems on text and reading. These poems, which develop around the relationship between the reader, the text and the author, allow a reader-centred reading in terms of the subject they deal with. The aim of this study is to examine the poems "Die in Books" and "Ozymandias" with a poststructuralist approach, to reveal the dynamic between the text and the reader. It also aims to discuss how the author's traditional authoritarian perspective has been changed and how hierarchies of meaning have been deconstructed.

Keywords: "Die in Books", "Ozymandias", poststructuralism, text, reader.

Şeyma KARACA KÜÇÜK

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi,
Yabancı Diller Yüksek Okulu,
Yabancı Diller Bölümü, Çorum,
Türkiye.

ORCID:0000-0002-0134-7001

E-mail: skaraca06@hotmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 09.03.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 19.05.2022

Kaynak Gösterim / Citation:

Karaca Küçük, Şeyma. "Behçet
Necatigil'in "Kitaplarda Ölmek" ve
Percy B. Shelley'nin "Ozymandias"
Adlı Şiirlerine Postyapısalcı Bir
Yaklaşım", *Yeni Türk Edebiyatı
Araştırmaları*. 14/27, 015-030.

<http://dx.doi.org/10.26517/ytea.509>

Extended Summary

Ferdinand de Saussure defines language as a system in his theory of structural linguistics and argues that the relation between the signifier, that is, the sound image, and the signified, that is, the signified concept, is arbitrary. The reflection of structuralism on literary works was formed on the basis of the functionality of the language itself, and the work was evaluated as a whole in itself and the comments about the author or the period in which it was written were pushed into the background. The work was seen as a closed system in itself and the implicit meaning was tried to be reached.

Up to this point, poststructuralists did not break with the structuralist understanding, but Jacques Derrida opposed the idea that the signifier refers to a single signified and argued that the relationship between the signifier and the signified does not work exactly. Therefore, the idea that a holistic meaning can be reached in the text, as suggested by the structuralists, is rejected by the poststructuralists. According to Derrida, the meaning of a text is not a stable meaning, it is volatile, slippery, contradictory and therefore ambiguous. In short, no text can have a single and definitive meaning. That is, the meaning cannot be pre-judged. This also means undermining the hierarchical order of Western philosophy based on oppositions. In this context, poststructuralists and deconstructionists try to reveal how the logical functioning is shaken by emphasizing the inconsistencies in the text, the contradiction between what is said and what is intended.

Therefore, in this approach, in which the hierarchies of meaning are undermined, the text creates a very meaningful discussion area in the context of literary works. This situation also brings about questioning the authoritarian position of the author in the text. It is seen that the traditional, authoritarian author figure has been shaken. Thus, the relationship between the reader, writer and text is brought to the fore and the reader's multiple perspectives are brought to the fore in the production of meaning.

In this context, literary texts allow the hierarchies that are taken for granted in terms of the problems they examine to be overcome by means of critical readings. When approaching the poems of Behçet Necatigil's "Die in Books" and Percy Shelley's "Ozymandias" from this perspective, both poems examine the reading process itself and the meanings produced by the text. It is seen that these texts question the role of the reader and the writer. In particular, disabling the authoritarian author's activity is the focus of both poems regarding text and reading. These poems, which develop around the relationship between the reader, text and author, enable a reader-centered reading in terms of the subject they deal with. Behçet Necatigil's "Die in Books" and Percy Bysshe Shelley's "Ozymandias" poems are also works that question the relationship between text, reader and author, and open the door to examining the theoretical bases of the poststructuralist approach within the framework of the author's writing the text and the reader's reading activity. When "Die in Books" and "Ozymandias" are evaluated with a poststructuralist approach, they appear with very similar textual elements.

Looking at both works that develop on the axis of the act of reading, first of all, there is a reference to a text that will activate reading. Although it is not direct in "Die in Books", it first takes the appearance of a tombstone and then clearly a book. In Ozymandias, on the other hand, it is the monument of the king named Ozymandias, who has power. The point that brings the two poems closer to each other is that they deal with the human being who is transformed into a text with the remaining works after their death. This situation enables the relationship between the statue and the books and the reader to be examined. Looking at this relationship with a poststructuralist approach, it becomes clear that the dynamic structure of meaning is emphasized in both poems. In particular, the fact that the owners of the texts are dead indicates that the door to review the position of the reader and subjective criticism is opened. At this point, it would be more accurate to say that the reader takes a more active role in an environment where the author's dominance is weakened. Indeed, poststructuralists such as Roland Barthes and Michel Foucault

announce the death of the author. Thus, the text almost resembles a prison for the author. Therefore, the reader's reaction to the text becomes as important as the intention of the text, and the multi-meaningful layers of the text can thus be interpreted by the reader.

The textual monument of Ozymandias and the reference in the poem to a character who is both a reader and a writer as the sculptor of this monument; in addition, mentioning another reader reading the monument highlights the process of re-interpreting the text from the perspectives of many readers. Similarly, in the poem "Die in Books", it is predicted that the reader may kill the author depending on the ability of the reader to multiply the meaning of the text. In this poem, which questions the author's authority and brings reader-centered reading to the fore, the productive process of the pluralist perspective is focused on by questioning the author's ability to point out a fixed meaning. In both works, it is seen that after the death of the artist and a powerful king, the structures of the remaining texts deteriorate and become dynamic on a slippery ground of meaning. Multiple patterns of meaning remain from the words of the deceased artist and the words of the king carved into a statue in the books. Because, in both works, there are various expressions showing that the reader can interfere with the text during the act of reading. In the poem called "Die in Books", it is clearly stated that the reader can kill the author. In "Ozymandias," the fact that the owner of the text left to read is no longer alive is presented in an ironic language. This is a clear sign that the reader can read the text in line with his own interpretation.

In this respect, both "Die in Books" and "Ozymandias" offer the opportunity for deconstructive reading, unlike the reading styles that are taken for granted, as they overturn the established rules and dualities regarding the reader, writer and text.

Postyapısalcılık

Saussure kurmuş olduğu yapısal dilbilim kuramında dili bir dizge olarak tanımlar ve bu dizge içinde gösteren yani ses imgesi ve gösterilen yani işaret edilen kavram arasındaki bağıntının keyfi olduğunu ileri sürer. Bu keyfilikten ötürü de "sistemin içindeki bağıntılar dış gerçeklikten bağımsızdır... Sözcükler bir gösterge olduklarına göre, dil bir göstergeler sistemidir ve dış gerçeklikten bağımsız, kendi iç kurallarına göre işler" (Moran 188). Yapısalcılığın edebiyat eserlerine yansımaları da dilin kendi işlerliği temelinde oluşmuştur ve yapıt kendi içinde bir bütün olarak değerlendirilerek yazara ya da yazıldığı döneme ilişkin yorumlar arka plana itilmiştir. Eser kendi içinde kapalı bir sistem olarak görülerek örtük olan anlama ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu noktaya kadar postyapısalcılar yapısalcı anlayıştan kopmamıştır fakat gösterenin tek bir gösterilene işaret ettiği düşüncesine Jacques Derrida karşı çıkmış ve gösterenle gösterilen arasındaki bağıntının bire bir işlemediğini öne sürmüştür çünkü ona göre "ikinci gösterenin de anlamı bir diğer gösterene bağlıdır ve bu zincirleme bağıntının sonu gelmez" (Moran 202). Dolayısıyla yapısalcıların öne sürdüğü gibi metinde bütüncül bir anlama ulaşılabileceği fikri postyapısalcılar tarafından reddedilir. "Derrida'ya göre bir metnin anlamı, ayağını yere sağlam basan sabit bir anlam değildir, oynaktır, kaypaktır, çelişkilidir ve dolayısıyla belirsizlik taşır... Kısacası, hiçbir metnin tek ve kesin anlamı olamaz. Olabileceğini sanmak bir yanılgıdır" (Moran 202). Bu noktada Derrida için metnin ne ifade ettiği sorusu da önem taşır. Zira ona göre metin sonlanmış bir yazı, kitabın içine ya da sınırlarına eklenmiş bir içerik değildir. "Farklılık" arz eden bir ağ, sonsuz olarak kendisinden başka bir şeye işaret eden bir "iz örüntüsüdür" (Derrida, Positions 26). Dolayısıyla metin kendisine atfedilen tüm sınırların üstünden geçmektedir.

Derrida anlamla ilgili olan görüşünü ise difference kavramı ile açıklar. "Difference, gösterenlerin gösterdiği anlam(lar)ın diğer gösterenlerle ilişkileri sonucu daima farklı ve ertelenmekte olduklarına işaret eden bir cinastır" (Hitchcock 191). Yani anlam üzerinde peşin hükme varılamaz çünkü "metindeki anlam zinciri "üretken bir hareketlilik"

(Derrida, Margins of Philosophy 11) özelliği arz eder. Dolayısıyla difference bir kelimenin ya da bir kavramın teolojik bir merkezden hareketle özetlenmesine mani olur"(Derrida 7).Bu aynı zamanda Batı felsefesinin karşıtlıklar üzerine kurulu hiyerarşik düzenini de sarsmak anlamına gelmektedir.

Derrida'ya göre Batı düşüncesi tarafından inşa edilen rasyonalite karşıtlıklar üzerine temellendirilmiş ve bu karşıtlıklardan biri diğerine daima üstün görülmüştür. Örneğin söz/yazı, madde/tin, özne/nesne gibi karşıtlıklar keskin anlamlar içermektedir. Oysa Derrida "bu karşıtlıkları, ancak karşıt terimlerden birinin yalnızca diğeri içinde var olabileceğini göstermek yoluyla altüst edebileceğimiz bir yöntem ortaya koymuştur" (Sarup 60). Bu eleştirel işlemin adı yapıbozum (deconstruction)dur. Terry Eagleton Edebiyat Kuramı adlı çalışmasında bu yöntemi şu şekilde tanımlar; "Yapıbozum bu tür karşıtlıkların kısmen altının oyulmasını veya karşıtlıkların metinsel anlam süreci içinde birbirlerinin altını zaten oyduklarının gösterilmesini sağlayan eleştirel işleme verilen addır" (158). Bu bağlamda postyapısalcılar ve yapıbozumcular metindeki tutarsızlıklar, söylenmek istenenle söylenen arasındaki çelişki üzerinde durarak mantıksal işleyişin nasıl sarsıldığını gözler önüne sermeye çalışır. Akay, "O tarafa Kulak Asmadan Ölmek Mümkün müdür?" başlıklı yazısında Derrida'nın gayesini şu şekilde özetler:

Jacques Derrida, bu yöntemi uygularken, ele aldığı metnin çelişki yaratabilecek bir ögesini, metnin temelindeki zayıf noktayı (bu zayıf nokta bazen bir dipnot, bazen de çok önemsiz gibi görünen herhangi bir kelime veya cümle) ya da metnin üzerine kurulduğu-anlam, mantık, nesnellik, gibi genel kavramları alıyor ve bunu yıkmaya çalışıyordu. Bu yaklaşım ve yöntem sayesinde o, sadece mevcut zihinsel şaşılıkları ve alışkanlıkları kökünden sarsmakla kalmıyor, fakat aynı zamanda, yepyeni bakış ve düşünüş alanı açıyordu (32).

Dolayısıyla bu anlayış sayesinde anlamın sabitlenemez bir zemin üzerinde sürekli değişebileceği, parçalanabileceğini, bölünebileceği ön plana çıkmaktadır.

Postyapısalcı yaklaşımda ön plana çıkan bir diğer unsur okur-metin arasındaki etkileşimdir. Nitekim bu anlayışa göre anlamın sabit olmayan yapısı okurun metnin içindeki şifreleri çözüp tekrar oluşturmasını gerektirir ve bu durum okur merkezli bir çözümlemeyi ön görür. Okurun yapması gereken metin içinde yer alan ikilikleri bulmak suretiyle oluşturdukları karşıtlığı yıkmaktır. Dolayısıyla anlama ulaşmaktan ziyade metin Umberto Eco'nun deyişiyle bir "açık yapıt" olarak yorumlandıkça tekrar yazılır. "[...]metinler herhangi bir türden tekil ya da tek anlamlı bir anlam kaynağına bağlanamaz. Metinlerin yorumları potansiyel olarak sonsuz bir bağlamlar ve yorumlar düzenine bağlıdır fakat bu tam bir yorumlama serbestliğine eş değer değildir" (West 299). Bu noktada yazarın hâkimiyetinin zayıfladığı bir ortamda okurun daha aktif bir rol edindiğini söylemek daha doğru olur. Nitekim Barthes ve Michel Foucault gibi postyapısalcılar yazarın ölümünü ilan eder. Böylece metin, yazar için adeta bir hapisaneyi andırır. Bu durumu Barthes şöyle açıklar: "Yazarın "şey"i, görkemi ve hapisanesidir. Yalnızlığıdır." Bu durumda yazarın özgürlüğü sözcüklerle örülür çünkü "yazı özgürlük olarak sadece bir andır" (Barthes 18). Öte yandan okuyucu bu kuşatılmışlığın üstündeki örtüyü kaldırma, ayrıntılara odaklanma, geleneksel düşünme kalıplarıyla örülü karşıtlıkları deşifre etme ve metni tekrar kurma yetisine sahiptir.

İşte Behçet Necatigil'in "Kitaplarda Ölmek" ve Percy Bysshe Shelley'nin "Ozymandias" adlı şiirleri de metin, okur ve yazar arasındaki ilişkinin sorgulanmasını sağlayan ve postyapısalcı yaklaşımın teorik kaidelerinin yazarın metni yazma ve okurun da okuma etkinliği çerçevesinde irdelenmesine kapı aralayan eserlerdir. Bu bakımdan "Kitaplarda Ölmek" ve "Ozymandias" postyapısalcı yaklaşımla değerlendirildiğinde birbirine çok benzeyen metinsel unsurlarla karşımıza çıkar. Söz konusu şiirler aynı zamanda birtakım karşıtlıklar dâhilinde oluşturulan kavramların altını kazmayı, yazarın ve okuyucunun rolünü sorgulamayı gerektirir. Bir sonraki bölümde söz konusu yaklaşımla bu şiirler tahlil edilmiştir.

"Kitaplarda Ölmek" ve "Ozymandias" Adlı Şiirlerde Anlamanın Sabillenemezliği

Behçet Necatigil'in "Kitaplarda Ölmek" adlı şiiri genel olarak okuma etkinliği ve metin yazarının rolüyle ilgili bir şiirdir. Benzer durum "Ozymandias" için de geçerlidir. Zira Bennett ve Royle da Shelley'nin "Ozymandias" adlı şiirini postyapısalcı yaklaşımla değerlendirdikleri çalışmalarında bu şiirin "çerçevelemiş okuma serisi ile ilgili" (24) olduğunu açıkça belirtir. Bu çerçeveyi ise şu şekilde açıklar; "Yontucu kralın yüzünü okur, yolcu yazıtı okur, anlatımsal birinci tekil şahıs öyküyü dinler ve zincirin son halkası olan bizler de şiiri okuruz" (24). Okuma eylemi ekseninde gelişen her iki esere bakıldığında öncelikle okumayı etkinleştirecek bir metne atıf vardır. Bu metin "Kitaplarda Ölmek"te doğrudan olmasa da önce bir mezar taşı daha sonra ise belirgin biçimde kitap görünümünü alır.

"Kitaplarda Ölmek" adlı şiirin bütününe bakıldığında isim verilmeyen bir özne etrafında geliştiği gözlemlenir. Bu özne şiirin ilk kıtasında gizlenirken ilerleyen mısralarda sadece iki kez "O" göstereniyle surete bürünür. "Adı, soyadı" ile açılan parantez, "doğduğu yıl çizgi öldüğü yıl" ile "kapanır" (Necatigil 163). Şiirde bu durum şu şekilde ifade edilir: Adı soyadı/Açılır parantez/Doğduğu yıl, çizgi, öldüğü yıl bitti/Kapanır parantez" (163).

Şiirin ikinci kıtasında kimliğini tam olarak bilmediğimiz gizli özne artık "O" diye adlandırılmış olarak "kitaplarda" yerini almıştır. Bu durumda söz konusu gizli öznenin bir sanatçı olduğu ihtimali güçlenir. Yani ölümü itibariyle sanatçının adı ve soyadı metin olarak doğrudan ifade edilmese de hem bir mezar taşına kazılır hem de kitaplara yazılır hâle gelir.

"Ozymandias"ta ise metin hâline dönüşen bir heykeldir. Shelley'nin 1818 yılında İngiliz arkeologların II. Ramses'e ait olan heykelini bulmasının ardından yazdığı bu şiirde (Aksakal 14) ise özne iktidar sahibi bir kral olan Ozymandias'tır. Söz konusu şiirde antik bir şehirde dolaşan gezgin vardır ve bu gezgin Ozymandias'ın parçalanmış heykelinin üzerinde yazan şu ifadeleri okumaktadır: "Benim adım Ozymandias, Kralların Kralı/Seyret eserlerimi sen ey Mağrur kişi ve

kederlen!”(Shelley 35). Heykelin üzerinde yazan bu ifadeler ölen bir kralın, ardında bıraktığı heykel aracılığıyla adeta onu okuyanlarla kurmaya çalıştığı iletişimi gösterir. Dolayısıyla hem “Kitaplarda Ölmek” hem de “Ozymandias” adlı şiirlerin öznelerine bakıldığında her ikisinin de artık yaşamadığı ve yaşamlarından geriye adlarının ya da suretlerinin görüldüğü eserler kaldığı anlaşılır.

Her iki şiiri birbirine yaklaştıran nokta öldükten sonra geriye kalan eserlerle metin hâline dönüşen insanı ele almalarıdır. Bu durum ise hem söz konusu heykelle hem de kitaplarla okur arasındaki ilişkinin irdelenmesini sağlar. Özellikle “Ozymandias” adlı şiirde heykelin parçalanmış görüntüsü bütüncül bir yapının yıkıma uğradığının somut göstergesidir. Zira bu durum şiirde “Geniş ve gövdesiz taştan iki ayak / Duruyor çölde... Yanlarında kumun üzerinde/ Yarıya kadar gömülmüş yatıyor paramparça bir çehre” (Shelley 35) şeklindeki ifadelerle belirginleşir. Bu duruma postyapısalcı yaklaşımla bakıldığında aslında metinlerin mutlak anlama sahip görüntülerinin yıkıma uğradığı görülür. Özellikle metnin işaret ettiği ve kendisini “Kralların Kralı” olarak tanımlayan kişinin en nihayetinde ölü olarak kurgulanması otoriter bir kimliğin parçalanışını gözler önüne serer. Zira en büyük ve en güçlü, kendini tanrısalılaştıran bir kral bile nihayetinde “cansız bir nesneye” (Peterfreund 51) dönüşmeye mahkûmdur. Bu bakımdan Kralın parçalanmış sureti merkezi ve mutlak bir konumu alaşağı eder. Bu duruma okur açısından bakıldığında okurun konumunun da değiştiği görülür. Dolayısıyla metnin niyetinin olduğu kadar okurun metne olan tepkisi de önemli hâle gelir çünkü metnin çok anlamlı katmanları okur sayesinde yorumlanabilecektir. Bu çoklu anlam katmanları ise Kralın parçalanmış heykelinin arkasında uzanan “engin ve çorak uzaklara kadar yükselen ıssız kum tepeleri” (Shelley 35) ile görüntü seviyesine ulaşır. Böylece okur, karşısında mutlak bir anlam merkezi değil, metni okumak için kaygan bir zeminle karşı karşıya olduğunu anlayabilir. Şiirde kumun işlevi hem iktidarın gücünü hem de okurun ertelenen anlamı bulma çabasının beyhudeliğini gösterir. Nitekim kendini Krallar kralı olarak tanımlayan Ozymandias’ın taştan yapılmış heykeli kuma dönüşerek enkaz haline gelmiştir. Dolayısıyla metinde otorite sahibi görünümlü figür her ne kadar

okur tarafından tekrar bir anlamlandırma sürecine dönüştürülüp yeniden inşa edilecek olsa da bir başka okur tarafından da yeniden değiştirilmeye, anlamlandırılmaya mahkûmdur. Bu da aslında dolaylı olarak şairin durumunu tartışmaya açar. Yani şair de metin üzerinde mutlak hâkimiyete sahip kişi değildir. Böylece aslında metin daima ertelenen, bir başka anlama işaret eden bir örüntü olarak karşımıza çıkar. Özellikle şiirde yer alan anlatım çerçevesi bu ertelenmişliği ortaya koyar. Şiirin anlatıcısı olan kişinin bir gezginle karşılaşması sonucu Ozymandias'la ilgili bilgileri aktarması şiirde öznel yorumların da iç içe geçmesini ve muğlaklaşmasını sağlar. Şiirde Shelley'nin doğrudan kullandığı anlatıcı yerine onun karşılaştığı gezgin aracılığıyla Ozymandias hakkında bilgilere yer vermesi anlamın zaman zaman belirsizleşmesine neden olan ana unsur olarak değerlendirilebilir. Bu durum gezginin Ozymandias'ın heykelini anlatma biçiminin değişime uğramasıyla da yakından ilgilidir. Kelvin Everest yapısal bakımdan şiire yaklaşıldığında gezginin şiirin başında "tanımlayıcı ifadelerden yorumsal bir ifade tarzına doğru" (30) evrildiğini belirtir. Zira "geniş ve gövdesiz taştan iki ayak" (Shelley 35) şeklinde betimlenen heykel daha sonra gezginin yorumlarıyla daha öznel bir boyuta taşınarak şu ifadelerle betimlenir: "Asık suratı, buruşuk dudağı ve alaycı soğuk buyruğu/Gösteriyor ihtiraslarının kazındığı, henüz hayatta kalan/Heykelinin damgasını vurduğunu o cansız şeylere," (35). Bu durum okurun metne yaklaşımını sorgulamayı sağlarken, metinle ilişkisinin dinamik bir boyutta olduğunun da göstergesidir.

Diğer yandan metin üzerinde hâkimiyet kurulamayacağı da açıktır. Bu hâliyle "Kitaplarda Ölmek"teki sanatçının otoriter kimliği kitaba ve "Ozymandias"taki iktidar sahibi kralın mutlak merkezîyetçi konumu heykelin içine hapsolür. "Kitaplarda Ölmek"te sanatçının isminin doğum ve ölüm yıllarıyla birlikte kitaplara girmesi, bütün bir yaşamının da "adı, soyadı" ve "bir parantez içinde doğum ölüm yılları"na (Necatigil 163) nasıl indirgendiğine işaret eder. Ölümün gerçekleşmesiyle beraber yaşanan bu durum sanatçının kaçınılmaz sonu gibi durmaktadır. Öte yandan mizacı itibarıyla kuşatılmışlık, sınırlandırılmışlık duygusunu alt etme istenciyle içinde barındırdığı aşkın gücün izlerini eserlerine yansıtan bir kişi olarak sanatçı, ismini oluşturan harflere ya da

eserlerinin adlarına esir olmayı kabul edebilecek yapıda değildir. İşte bu yüzden şiirde "kitap adları can çekişen kuşlar gibi" (163) okurun elinde nefes almaya çalışır. Bu bağlamda "Behçet Necatigil'in ses ve görüntü imgesi oluşturmak için en çok başvurduğu motiflerden birisi kuş figürüdür" (Taşçıoğlu 264). Necatigil'in "kuş" imgesine yüklediği anlamı şairleri nitelemek için kullandığını gözlemek de mümkündür. Nitekim o Doğu mitolojisinde yer alan Kaknüs adlı kuşun küllerinden doğuyor olmasını şairlerin durumuna benzeterek şöyle açıklar: "Bin yıl yaşayan bir kuş. Ölümü, kanatlarını çırpa çırpa tutuşturduğu çalı çırpyla yanaktır. Külünden bir yumurta meydana gelir, bundan da yeni bir Kaknüs. Her şair, ben bağımsızım dese de bildiği, hatta bilmediği uzak Kaknüslerin kalıtım sürdürücüsüdür" (Taşçıoğlu 203).

Behçet Necatigil'in kuşlar ve şairler arasında kurduğu bu bağlantı şairlerin verdikleri eserlerin birbirlerinden besleniyor olma yönüne işaret ederken bu sürecin daimî bir düzlemde devam ettiğine ve birbirini doğurduğuna işaret eder. Öte yandan bu sürekli doğum süreci şiirde kelimelerle yakalanmaya çalışılan "anlamın ele geçirilemez ve tamamlanamaz oluşu"nu (Akay, Şiiri Yeniden Okumak 27) da akla getirir. Yani aslında can çekişen kitabın adı değil, anlamın sürekli yenilenen tarafıdır.

Burada kullanılan kuş imgesi de okurun ellerini adeta demir parmaklıklar gibi zihnimizde canlandırmamızı sağlarken, kitaptaki eser adlarını da özgürlüğüne kavuşmak için çırpınan bir kuş gibi tasavvur etmeyi olanaklı kılar. Dolayısıyla sanatçının isminin ve doğum-ölüm yıllarının parantez içine sıkışmış görüntüsü ile eser adlarının okuyanın ellerinde can çekişen hâli, sanatçının öldükten sonra adeta bir kısıpaca girdiğini sezdirir gibidir. Oysa şiirin sonunda anlaşılan şudur: "parantezin içindeki çizgi"dedir "ne varsa" (163). Başlangıç ve sonun birbirlerine üstünlük kuran hiyerarşik yapısı böylece şiirde alt üst edilir çünkü her şey ikisi arasında yaşanan o kısa görünümlü çizgidedir. Bu durumda iki parantez arasındaki çizgi de insanın bedenini anımsatır. Yani parantezler arasındaki çizgi adeta insanın varoluş düzleminde uzanan görüntüsünü ele alır. Açılan parantez doğumu, kapanan parantez ölümü imlemektedir. Bu iki parantez durağanlıklarını korurken içinde uzanan insansa devinim hâlinindedir.

İşte bu yüzden yaşamın ahengi yani "ümidi, korkusu, gözyaşı, sevinci/ne varsa orda"dır (163). Her bir duygu hâlinin birbirini çeken ve iten bir ritmi olduğu düşünülürken (ümit/korku, gözyaşı/sevinç gibi) insanın açılır ve kapanır parantezli salınımı içindeki gidiş gelişleri belirginleşir. Öte yandan bu çizgi yani insan ve insana dair her şey, açılan ve kapanan parantezin içine konulmakla beraber "bir çizgilik yere hapis" (163) olur. Üstelik sanatçı gerek eserini yazdıktan sonra gerekse kendi ölümü sonrasında kaderini okurun ellerinde yaşamaya devam eder. Zira sanatçıyı "öldürebilirsiniz" (163) diyerek okurun buna muktedir olduğuna vurgu yapılır. Çünkü okur, eserin yorumu açık bir yapıt olması itibarıyla bu güçten daima istifa eder. Burada söz konusu olan yazarın kendini odağına koyduğu metnin sabit anlamlı görüntüsünün okur tarafından parçalanması ve çok anlamlı yapısını ortaya çıkarabilmesidir. Bu açıdan yaklaşıldığında şiirin ele aldığı en önemli sorunsal alanlardan biri "yazarın daha az merkezi ve otoriter, bazı açılardan daha hayaletvari bir role sahip olduğunu kabul etme sorunudur" (Bennett ve Royle 43). Bu noktada yazarın kim olduğu ve metindeki rolü de elbette dikkat çekmektedir. Daha önce Barthes'ın sonrasında ise Foucault'nun yazarla ilgili söylemleri okurun rolünü ortaya koyması bakımından önemlidir. Barthes'ın "Yazarın Ölümü" adlı makalesinde Foucault'un ise "Yazar Kimdir" adlı çalışmasında ele aldığı sorun, yazarın otoriter kimliğiyle ilgilidir. Tanrılaştırılmış bir yazar anlayışını sorgulayan Barthes "Yazarın Ölümü"nde metnin zenginleştirilmiş çok boyutlu yönüne vurgu yapar (147).

"Ozymandias"ta bir metin hâlini alan Ozymandias'ın heykeli için de aynı sorun geçerlidir. Ozymandias heykelinin üzerine yontulan ifadeler "hem muğlaklık hem de paradoks yaratır" (Bennett ve Royle 26). Muğlaklıktan kaynaklanan ironi Bennett ve Royle'a göre anıtın üzerinde yazan şu ifadedir: "Ey güçlü olan, şu yaptığım işlere bak ve titre!" (26). Böbürlenerek söylenen bu sözler ölmüş biri için düşünülürken elbette gülünçtür. Ozymandias'ın kendi ölümünden yola çıkarak gelecek nesilleri uyardığı göz önünde bulundurulduğunda ise hem bir paradoks hem de yine bir ironiyle karşılaşırız. Dolayısıyla Ozymandias'la ilgili "hangi okumanın geçerli olacağına" (Bennett ve Royle 26) dair bir soru işareti de oluşur. İşte bu soru metne bireysel

anlamda tepkilerin çoğalmasından kaynaklanan anlam çeşitlenmesine neden olarak postyapısalcıların üzerinde durduğu metnin her okuma eylemiyle yeniden yaratıldığı savını güçlendirmektedir.

Bu açıdan yaklaşıldığında her iki eserde de gerek sanatçının ölümünün gerekse de iktidar sahibi bir kralın ardından geriye kalan metinlerin yapılarının bozularak kaygan bir anlam zemini üzerinde devingen bir hâl aldıkları görülür. Kitaplarda ölen sanatçıdan ve bir heykele yontulan kralın sözlerinden geriye çoklu anlam örüntüleri kalır.

Sonuç

Genel anlamda postyapısalcıların metin ve okur arasındaki ilişkiye odaklanmaları anlamın çok katmanlı örüntülerden oluştuğunu göstermiştir. Aynı zamanda metnin iç dinamiğine odaklanması anlamın dizginlenemeyen yapısına da işaret etmiştir. Bu durumda anlamın istikrarsız görüntüsü okur sayesinde ortaya çıkarılır. Dolayısıyla her seferinde değişen, dönüşen bir anlam silsilesinin olduğu görülür. Bu durum sanat eserleri bağlamında şiirde kelimelerle yakalanmaya çalışılan anlamın doğurgan yapısının sürekli biçimde ölüme maruz kalarak bir başka anlamı doğurmasından başka bir şey değildir.

“Kitaplarda Ölmek” ve “Ozymandias” adlı şiirler bu çerçevede incelendiğinde her iki eser okuma etkinliği ile ilgili olmaları bakımından metnin ne olduğunu tartışmaya elverişli bir zemin sunar. Böylece metnin arka planındaki hâkim bakış açısının da irdelenmesi mümkün olur. Postyapısalcı yaklaşımın, anlamı ve yazarı mutlakiyet kisvesinden söküp attığı göz önünde bulundurulduğunda “Ozymandias”ta anlamın istikrarsızlığına işaret edilir. Ozymandias’ın metinleşen anıtı ve şiirde bu anıtın yontucusu olarak hem okur hem yazar konumundaki bir karaktere gönderme yapılması; buna ek olarak anıtı okuyan başka bir okurdan da bahsedilmesi metnin birçok okurun bakış açısıyla tekrar ve yeninden anlamlandırılma sürecini vurgular. Benzer şekilde “Kitaplarda Ölmek”te adlı şiirde de okurun metnin anlamını çoğaltmasına bağlı olarak yazarı öldürebileceği sezdirilir. Yazarın otoritesinin sorgulayan ve okur merkezli okumayı ön plana çıkaran bu şiirde böylece yazarın

Behçet Necatigil'in "Kitaplarda Ölmek" ve Percy B. Shelley'nin "Ozymandias" Adlı Şiirlerine Postyapısalcı Bir Yaklaşım

sabit bir anlamı işaret etme yetisi sorgulanarak çoğulcu bakış açısının üretimsel süreci odağa alınır. Bu bakımdan gerek "Kitaplarda Ölmek" gerek "Ozymandias" okur, yazar ve metinle ilgili yerleşik kaideleri, ikilikleri alt üst etmesi bakımından kanıksanan okuma biçimlerinin aksine ters okumalara fırsat sunarlar.

Kaynakça

- Akay, Hasan. "O Tarafa Kulak Asmadan Ölmek Mümkün müdür?", *Türk Edebiyatı Dergisi*, Sayı: 404, 2008, ss.31-35.
- Akay, Hasan. *Şiiri Yeniden Okumak: Bir Yapıçözümleme Girişimi*. Ak Yayınları, 2009.
- Aksakal, Hasan. "Romantizmin Mutsuz Bilinci". *Seçme Şiirler* içinde. Vakıfbank Yayınları, 2020.
- Barthes, Roland. "The Death of the Author.", *Image, Music, Text* içinde., Fontana Press, 1977.
- Barthes, Roland. *Yazının Sıfır Derecesi*. Çeviren Tahsin Yücel, Metis Yayınları, 2006.
- Bennett, Andrew ve Nickholas Royle. *Edebiyat, Eleştiri ve Kurama Giriş*. Çeviren Deniz Tekin, Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Derrida, Jacques. *The Margins of Philosophy*. The Harvester Press, 1982.
- Derrida, Jacques. *Positions*. The University of Chicago Press, 1982.
- Eagleton, Terry. *Edebiyat Kuramı*. Çeviren Tuncay Birkan, Ayrıntı Yayınları, 2017.
- Everest, Kelvin, " 'Ozymandias': The Text in Time". Editör Harold Bloom. *Percy Bysshe Shelley* içinde. Infobase Publishing, 2001.
- Hitchcock, Louise. *Kuramlar ve Kuramcılar: Çağdaş Düşünce Antik Edebiyat*. İletişim Yayınları, 2013.
- Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları, 2005.
- Necatigil, Behçet. *Şiirler*. YKY, 2019.
- Peterfreund, Stuart. *Shelley among Others The Play of the Intertext and the Idea of Language*. John Hopkins University Press, 2002.
- Sarup, Madan. *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*. Çeviren Abdülbaki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Shelley, Percy Bysshe. *Seçme Şiirler*. Çeviren Volkan Hacıoğlu, Vakıfbank Yayınları, 2020.
- Taşçıoğlu, Yılmaz. *Dar Vakitlerde Geniş Zamanlar*. 3F Yayınları, 2006.

Behçet Necatigil'in "Kitaplarda Ölmek" ve Percy B. Shelley'nin "Ozymandias"
Adlı Şiirlerine Postyapısalcı Bir Yaklaşım

West, David. *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant ve Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*. Çeviren Ahmet Cevizci, Paradigma Yayıncılık, 2008.